

- 3 Прикарпаття – спадщина віків: Історико-культурологічне видання / Автор ідеї та голов. редактор Микола Кугутяк. – Львів: “Манускрипт-Львів”. – 2006. – С. 176, 177.
- 4 Кіндратюк Б. Уторопські дзвони / Богдан Кіндратюк // Галичина. – Івано-Франківськ, 2001. – 14 квіт. – С. 4.
- 5 Реклама Ц. к. придворної ліярні звонів П. Гильцера в Винер-Найштадті // Діло. – Львів, 1888. – Ч. 55. – С. 4; Ч. 285. – С. 4.

SUMMARY

Bogdan Kindratiuk, Svitlana Semko

TO THE HISTORY OF BELL CULTURE OF ROGHNIATIV REGION

In this article is payed attention to the bell culture monuments in different lands of Roghniativ region of Iwano-Frankivsk (in the villages Berlohy, Cineva, Yasen). The attempt to show the wealth of campanology sources – steeples, bells, is described some bell traditions is made, the aspiration of people for having these music instruments is written. Their research will help in writing of the history of bell culture of this unique region of Ukraine.

Key words: Roghniativ region of Iwano-Frankivsk, bell culture, sources, bells, steeples, sexton, bell-ringer, casting, decoration, bell habits.

Marcin Fausek

WSTĘPNA PROBLEMATYKA KONSERWACJI I TECHNIK MAZERUNKU NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH XIX-WIECZNYCH SZAF ORGANOWYCH Z TERENÓW POMORZA ZACHODNIEGO

Досліджено проблеми пов'язані з технологією виконання і проблеми консервації органних проспектів із Західньопоморського воєводства (Польща) разом з органною шафою на прикладі трьох об'єктів (із Боболіц, Чаплінка і Користна). Розглянуто окремі аспекти, що стосуються техніки мазерунків, якими покрито органні проспекти.

W niniejszym artykule zostanie poruszona problematyka technologiczno-konserwatorska techniki dekoracyjnej mazerunku¹ – techniki imitującej usłojenie drewna, która zdobiła prospekty organowe z terenów Pomorza Zachodniego (Polska). Omówione zostaną trzy prospekty organowe z Czaplinka, Korzystna i z Bobolic. Instrumenty muzyczne - organy do tych obiektów były wykonane przez znany i ceniony szczeciński warsztat organmistrzowski - Barnima Grüneberga². Pierwszy z prospektów został zaprojektowany w stylu neoromańskim (il. 1.) i znajduje się w kościele pomocniczym pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Parafii pw. św. Trójcy w Czaplunku. Drugi jest bardzo zbliżony do czaplineckiego (il. 2.), tylko nieco mniejszy i znajduje się w kościele parafialnym pw. Chrystusa Króla w Korzystnie. Natomiast trzeci z nich zaprojektowany w stylu neogotyckim (il. 4.) i znajduje się w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP w Bobolicach.

Szafa organowa w Czaplunku
Zarys historyczny

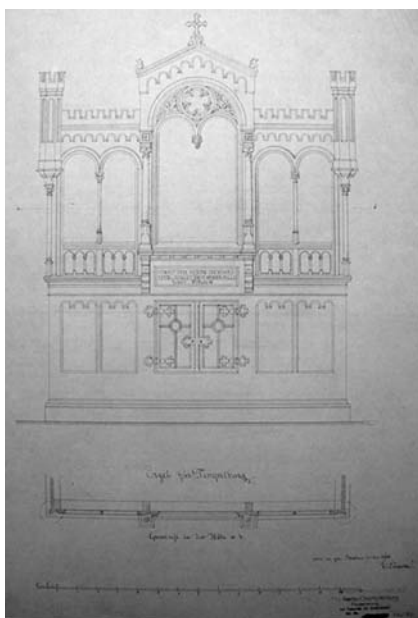
Obudowa instrumentu – prospekt organowy wraz z szafą organową (fot. 3.) został zaprojektowany przez Karla Johanna Bogislawa Lüdecke³ w

1. Prospekt organowy, Czaplinek

2. Prospekt organowy, Korzystno

3. Projekt Karla Johanna Bogislawa Lüdecke

4. Prospekt organowy, Bobolice

1860 r. Nie ma źródeł, kto był wykonawcą szafy organowej. Najprawdopodobniej był to warsztat z terenów Pomorza Zachodniego, który współpracował ze szczecińskim warsztatem organmistrzowskim - firmą Barnima Grüneberga, która w 1862 r. wykonała instrument muzyczny - organy. Na autorstwo wskazuje prostokątna porcelanowa tabliczka umieszczona na froncie szafy organowej pośrodku, nad II manuałem, z napisem: No 51, B. Grüneberg, Stettin 1862.

Karl Johann Bogislaw Lüdecke (1826-1894) był niemieckim architektem, uczniem znanego architekta Karla Friedricha Schinkla (1781-1841). Studiował w Berlinie, pracę rozpoczął na Pomorzu, następnie przeniósł się do Wrocławia, gdzie pracował jako radca budowlany i nauczyciel w Szkole Budownictwa i Rzemiosł (obecnie siedziba Akademii Sztuk Pięknych), której został dyrektorem w 1875 r.

Natomiast Barnim Grüneberg (1828-1907), wywodził się z rodziny o wieloletnich tradycjach organmistrzowskich, poszedł w ślady swoich przodków i rozpoczął praktyki stolarskie w warsztacie swojego wuja Carla Augusta Buchholza w Berlinie, a następnie nabierał doświadczenia w najwspanialszych firmach ówczesnej Europy (Cavaillé-Coll, Haas, Walcker). Po okresie terminowania założył własny warsztat w Szczecinie i podjął się produkcji oraz rozbudowy organów

5. Zbliżenie mazerunku, Czaplinek

6. Zbliżenie mazerunku i tabliczka nad drugim manuałem, Korzystno

głównie na terenach Pomorza Zachodniego, a także Niemieckich i Łotewskich⁴.

Technika i technologia

Czaplinccka szafa organowa została wykonana z drewna sosnowego. Wysezonowane drewno zostało starannie przygotowane – precyzyjnie przycięto każdy element, zmontowano i wyszlifowano powierzchnię. Następnie nałożono ugrową warstwę zaprawy emulsyjnej, która miała wygładzić nierówności powierzchni (sęki, uskoki) i jednocześnie stanowiła podkład pod dekorację mazerunkową. Polichromię w technice mazerunku wykonano farbami o spoiwie olejno-żywicznym. Na zaprawę nałożono na płasko brązową warstwę farby i przy użyciu takich narzędzi, jak szczotki i pędzle wybrano nadmiar farby z jeszcze niewyschniętej warstwy wykonując w ten sposób imitację usłojenia drewna dębowego. Miejscami wzmocniono rysunek mazerunku cienkim pędzelkiem.

Prace konserwatorskie

Szafa organowa, została poddana pracom konserwatorsko-restauratorskim we wrześniu 2008 r.⁵ po wcześniejszej konserwacji instrumentu muzycznego przeprowadzonej w 2006 r.⁶

Celem konserwacji czaplincckiej szafy organowej było oczyszczenie z zabrudzeń powierzchni szafy, usunięcie nawarstwień i przemalowań, dezynsekcja obiektu, wzmocnienie osłabionych elementów drewnianych, uzupełnienie ubytków mazerunku oraz zawerniksowanie.

Problemem konserwatorskim było zlikwidowanie trudno usuwalnych plam i oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych oryginalnej warstwy mazerunku oraz usunięcie przemalowań, które znajdowały się na jednej z kwater. Kwatera ta była mocno uszkodzona i miała wtórne deski, na których należało zrekonstruować mazerunek. Na deski nałożono zaprawę a następnie wykonano ugrowy podkład i pokryto brązową warstwą farby, której nadmiar wybrano sztywnym szczeciniastym

pędzlem, aby uzyskać imitację usłojenia drewna.

Szafa organowa w Korzystnie

Zarys historyczny

Zabytek znajdujący się w Korzystnie został wykonany w 1867 r. na podstawie tego samego projektu, Karla Johanna Bogislawa Lüdecke, co szafa organowa w Czaplinku. Tak więc, oba obiekty są bliźniacze, z tym, że z Korzystna jest nieco mniejszy od czaplineckiego. Natomiast organy również wykonała firma Barnima Grüneberga ze Szczecina. Na froncie szafy organowej pośrodku, nad II manuałem znajduje się porcelanowa tabliczka z napisem: No 100, B. Grüneberg, Stettin 1867. Wykonana przez bliżej nieokreślony warsztat działający na terenie Pomorza Zachodniego obudowa organowa.

Technika i technologia

Jeśli chodzi o wykonanie prospektu wraz z szafą organową z Korzystna, to należy stwierdzić, iż obiekt wykonano bardzo podobnie jak czaplinecki. Również każde elementy z drewna sosnowego przycięto i spasowano bardzo starannie, wykonano ugrowy podkład pod mazerunek i nałożono polichromię imitującą usłojenie drewna. Mazerunek jest bardzo podobny do czaplineckiego i imituje dębinę. Najprawdopodobniej warstwę malarską wykonał ten sam warsztat, który zajmował się „produkcją” szaf organowych.

Prace konserwatorskie

Obiekt nie był poddawany pracom konserwatorskim.

Kapitele i pierścienie kolumn miały wtórne warstwy srebrnej farby pochodzące z XX w. Problemem konserwatorskim jest zlikwidowanie trudno usuwalnych plam i oczyszczenie z zabrudzeń powierzchniowych oryginalnej warstwy mazerunku oraz usunięcie przemałowań, a także i usunięcie zabieleń z ześlępniętego werniksu pokrywającego silnie spękaną powierzchnię mazerunku. Należałoby ten obiekt przywrócić do dawnej świetności, ponieważ jest zniszczony, ma silnie pociemniałą, spękaną i przemytą warstwę mazerunku oraz wygląda bardzo nieestetycznie.

Opis szafy organowej w Bobolicach

Zarys historyczny

Boboliczka szafa organowa została wykonana w 1886 r. przez bliżej nieokreślony warsztat, natomiast organy wykonała również firma Barnima Grüneberga, o czym świadczy prostokątna porcelanowa tabliczka umieszczona na froncie szafy organowej pośrodku, nad manuałem.

Technika i technologia

Prospekt i szafa organowa zostały wykonane z drewna sosnowego.

Każdy element prospektu był precyzyjnie zmontowany i starannie

wyszlifowany. Następnie na zewnętrzną powierzchnię nałożono ugrową warstwę zaprawy emulsyjnej, którą pokryto na płasko brązową warstwą i opracowano szcztokami, poprzez przetarcie jeszcze niewyschniętej warstwy farby, wykonując imitację usłojenia drewna.

Prace konserwatorskie

W latach 90-tych XX w. podczas prac remontowych przy prospekcie prowadzonych przez niewyspecjalizowaną firmę⁷ warstwy oryginalnej polichromii w postaci mazerunku zostały nieodwracalnie usunięte wraz z wtórnymi nawarstwieniami, a następnie na całość nałożono lakierobejcę odbierając obiektowi jego pierwotny charakter. Prospekt wraz z szafą organową został ponownie poddany pracom konserwatorsko-restauratorskim w lipcu 2010 r.⁸

Celem przeprowadzenia konserwacji było przywrócenie pełni walorów estetycznych obiektu poprzez oczyszczenie powierzchni szafy organowej, usunięcie pozostałości przemalowań, dezynsekcję obiektu, wzmocnienie osłabionych elementów drewnianych poprzez impregnację, rekonstrukcję brakujących elementów drewnianych i metalowych, uzupełnienie ubytków w drewnie i w pozostałościach warstwy malarskiej (mazerunku) oraz wyrównanie połysku powierzchni werniksem.

Ważnym problemem prac konserwatorskich było odzyskanie i wyeksponowanie zachowanych fragmentów mazerunku, który znajdował się pod nieusuniętymi w latach 90-tych XX w. przemalowaniami. Były to partie w obrębie kapiteli oraz fragmenty korony prospektu. Odsłonięcie pierwotnego mazerunku w tych miejscach dało wyobrażenie, jak prezentował się prospekt wraz z szafą organową w XIX w. i być może w przyszłości posłuży do podjęcia prób rekonstrukcji dekoracji mazerunkowej.

Zakończenie

Porównując mazerunki z trzech szaf organowych, można wysunąć pewne wnioski. Czaplinska warstwa modelująca usłojenia drewna jest jaśniejsza (Il. 5.) od bobolickiej i z Korzystna (Il. 6.). Można zatem wywnioskować, iż w przypadku wymienionych prospektów organowych zastosowano mazerunki wykonane w tej samej technice, jednakże w nieco innym odcieniu brązu. Mazerunek w omawianych prospektach imituje drewno dębowe, ponieważ ma on „uszlachetniać” materiał, z którego wykonano obiekty zabytkowe. Inne odcienie brązów mogą wynikać z innych proporcji użytych pigmentów oraz ze stopnia zniszczenia i przetarcia warstwy.

1. Słownik terminów plastycznych, K. Zwolińska, Z. Malicki (red.). – Warszawa, 1999. – S. 173.
2. Mazerunek jest techniką malarską, która polega na wykonaniu dekoracji imitującej usłojenia drewna lepszego gatunku, np. dębu, orzecha.

3. <http://sedina.pl/index.php/2005/03/02/historia-zakadu-budowy-organw-b-grneberg/>
4. Hölscher P., Die Akademie für Kunst und Kunstgewerbe zu Breslau: Wege einer Kunstschule 1791-1932, www.verlag-ludwig.de, 2003, s. 13. ISBN 3933598508. [dostęp 21-04-2011].
5. <http://gruneberg.info/historia-zakadu>
6. Prace konserwatorskie przeprowadził mgr Marcin Fausek. Fausek M., Szmelter-Fausek B., Dokumentacja prac konserwatorskich przy prospekcie organowym wraz z szafą organową w kościele pomocniczym pw. Podwyższenia Krzyża św. Z Parafii pw. Trójcy Św. w Czaplunku. – Toruń, 2008.
7. Konserwację przeprowadziła firma organmistrzowska Mariana Dorawy z Torunia.
8. Nie ma zachowanej dokumentacji prac konserwatorskich i nie jest znany wykonawca prac.
9. Prace konserwatorskie przeprowadził mgr Marcin Fausek. Fausek M., Szmelter-Fausek B., Dokumentacja prac konserwatorskich przy prospekcie organowym wraz z szafą organową w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Bobolicach. – Toruń, 2010.

SUMMARY

Issues of technology and conservation of organ cases from Western Pomerania (Poland) on the example of three objects (from Czaplunek, Korzystno and Bobolice) and aspects of graining techniques (decorative art that imitates wood grain) which decorated organ cases will be discussed.

**Оксана Белак,
Аліна Беліловська**

РЕСТАВРАЦІЯ ПАМ'ЯТКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. З ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Описано склад та послідовність реставраційних заходів ікони “Свята княгиня Ольга” II половини ХІХ ст. Особливу увагу приділено процесу потоншення лакового покриття живопису.

Ключові слова: Реставрація, ікона, Свята княгиня Ольга, живопис, лакове покриття